

İstanbul 2010 Ajansından ■ Selim Dönemi ve İstanbul'u Üzerine Bir Kitap

Hüseyin Çınar*

Trakya Üniversitesi ile Tiran Üniversitesi'nin ortaklaşa düzenlediği I. Uluslararası Balkan Dil, Kültür ve Medeniyet Sempozyumu, 8-10 Nisan 2010 tarihleri arasında Arnavutluk'un başkenti Tiran'da gerçekleştirildi. Tiran Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Dhori Kule ve Tiran Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Klodeta Dibra ile Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Hilmi İbar ve Trakya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Ahmet Günşen'in açılış konuşmaları ile başlayan sempozyuma; Türkiye, Arnavutluk ve diğer Balkan ülkelerinden çok sayıda araştırmacı katıldı.

7 Nisan 1789'da yirmi sekizinci Osmanlı padişahı olarak tahta çıkan III. Mustafa'nın oğlu III. Selim (d. 24 Aralık 1761), 29 Mayıs 1807'de, yeğeni IV. Mustafa lehine tahttan feragat etmek zorunda kaldığında, saltanatının on sekizinci yılında; 28 Temmuz 1808'de, yeniden tahta çıkartılacağı gerekçesiyle IV. Mustafa'nın emri ile hazin bir şekilde boğdurulduğunda ise kırk altı yaşındaydı. Saltanat yılları, Osmanlı tarihinin en karmaşık ve en trajik dönemlerinden biri olan III. Selim, vefatının 200. yılı münasebetiyle çeşitli programlarla anıldı ve adına çeşitli etkinlikler düzenlendi. Bunlar arasında belki de en önemlisi ve gelecek nesillere III. Selim dönemini ve İstanbul'unu taşıyabilecek ve aktarabilecek, içeriği kadar görsel yönü ile de öne çıkan çalışma, İstanbul 2010 Ajansı tarafından Avrupa Kültür Başkenti kapsamında yayınlanan *"III. Selim /İki Asrın Dönemecinde İstanbul"* başlıklı eserdir.

* Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fak. Tarih Bölümü.

Osmanlı Devleti'nin dönüm noktalarından biri kabul edilen Sultan III. Selim dönemi ve o dönemin dünya siyaset merkezi haline dönüşen İstanbul'u, "Müteferrika: Basmacı İbrahim Efendi ve Müteferrika Matbaası" (Fikret Sarıcaoğlu ile birlikte), "İstanbul Kadı Sicilleri" (proje yönetmeni Mehmet Akif Aydın, editör Coşkun Yılmaz), "Osmanlılarda Sağlık I-II" (Necdet Yılmaz ile birlikte) ve "İstanbul Sahabeleri" (Necdet Yılmaz ile birlikte) gibi önemli eserleri yayınlayan Dr. Coşkun Yılmaz'ın proje yönetmenliği ve editörlüğünde kitap haline getirildi. Bu eserin Bilim Kurulu; Prof. Dr. Kemal Beydilli, Prof. Dr. Mehmet İpşirli, Prof. Dr. Azmi Bilgin, Prof. Dr. Vahdettin Engin, Doç. Dr. Erhan Afyoncu, Doç. Dr. Arif Bilgin, Doç. Dr. Muzaffer Doğan'dan oluşmaktadır. Ayrıca eserin yayına hazırlanmasına emeği geçenler arasında Bilimsel Danışman Doç. Dr. Fikret Sarıcaoğlu'nu ve yayın hazırlık işlerini yürüten Uğur Demir'i de burada anmamız yerinde olacaktır. Görünen o ki, eser geniş bir ekip tarafından büyük bir özveriyle hazırlanmıştır.

Böyle bir eserin hazırlanma düşüncesi, III. Selim'in vefatının 200. yılını anma planı çerçevesinde gündeme gelmiştir. Kitabın editör ve proje yönetmeni Coşkun Yılmaz'ın belirttiği üzere eserde üç nokta öne çıkartılmıştır. Bunlardan birisi görselliği, diğerleri ise ünlü Çin filmi Hero'dan ödünç alındığı belirtilen "Tek Çatı Altında" tabirinden yola çıkılarak bir dönemin tahlili ve iki dilde, Türkçe ve İngilizce yayınlanmasıdır. Kemal Beydilli eserin takdim yazısında, hazırlanan bu eserin önemine dikkat çekerken; *"III. Selim'in hatırasını yâd etmek maksadıyla hazırlanan kitaplar içinde, özellikle çok sayıda görsel malzemeyle ve III. Selim'i ve dönemini çeşitli cepheleriyle ele alan bir çok değerli makalelerle donatılmış olmasıyla ayrı bir yerinin olduğunu, eserin iki dilli olarak (Türkçe-İngilizce) yayınlanmasının da III. Selim'in daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmasına imkân vereceğini"* belirtmektedir.

Coşkun Yılmaz, kitaplaştırdıkları dönemi, III. Selim'in 18. yüzyılın son, 19. yüzyılın ilk Osmanlı padişahı olmasının ötesinde, dönemi için yeniliğin sembolü, hatta babasının Selim ismini verirken cihangirliğiyle şöhret bulan Yavuz Sultan Selim'in adını oğluna vermesindeki amacında da öne çıkan, babası ve halkı için büyük ümit kaynağı ve Kanun-ı Kadim'den Nizam-ı Cedid'e geçişin yaşandığı bir dönem olarak tanımlamıştır. Bu eserde, III. Selim'in, Osmanlı Devleti'nin klasik dönemi kurumları ile modernleşme dönemi kurumları arasında bir köprü konumunda görülmesi ve onun şahsında bu geçiş döneminde yaşanan yeniliklerin öne çıkartılması, dönemin tarihinin anlaşılması bakımından oldukça önemlidir.

Yakın zamanların en önemli padişahlarından biri kabul edilen III. Selim, sadece yaşadığı döneme ve olaylara damgasını vurmakla kalmamış, yaptıklarıyla kendisinden sonraki zamanlarda da etkisini hissettirmiştir. Kemal Beydilli kitabın kapak yazısında, III. Selim'i ve döneminin İstanbul'unu anlatırken şu ifadelerle yer vermiş ve dönemin genel bir panoramasını çizmiştir.

"III. Selim gerçek anlamda iki asrın dönemecinde, birinin son ve diğerinin ilk on senesinin kapsadığı, 1789-1807yılları arasında saltanat sürdü. Bu dönemde İstanbul daha önceki asırlarda olmadığı derecelerde Avrupa büyük devlet siyasetinin odağı haline geldi. Amcası I. Abdülhamid zamanında başlayan ve 1791-1792senesine kadar devam eden Rus ve Avusturya savaşlar, Osmanlı başkentini en önemli savaş hedefi olarak gündeme getirdi ve bu doğrultuda şehrin savunması da hayati bir önem arz etti. Karadeniz tarafından bir Rus saldırısı beklenirken 1807Şubatı'nda İngiliz

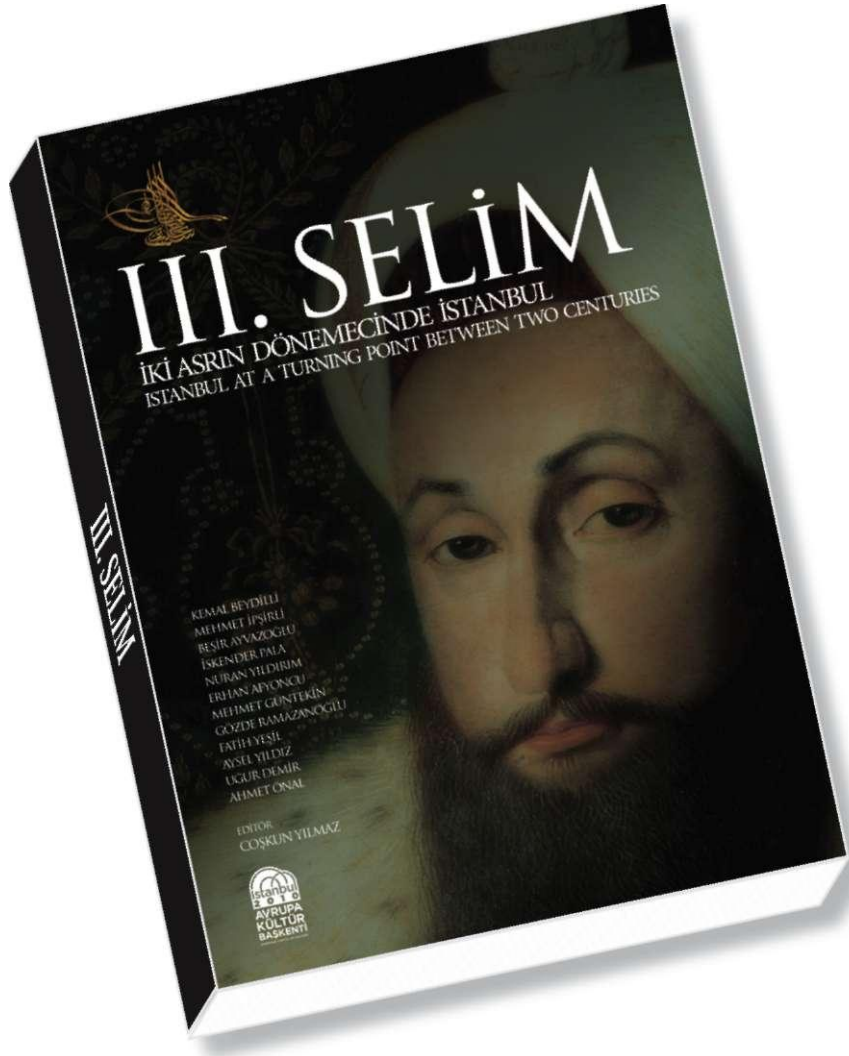
filosunun Çanakkale 'yi geçerek İstanbul önlerine kadar gelmeleri, şehrin, imparatorluğun nihayetine kadar sürecektir olan büyük devlet ihtiraslarını dizginleyecek bir denge unsuru olma özelliğini gözler önüne serdi ve bu vasfıyla imparatorluğun ayakta kalmasının en önemli etkenlerinden birini teşkil etti. Artık, başta Napolyon olmak üzere dönemin önde gelen devlet adamlarının değişikle İstanbul kimsenin bir başkasına bırakmak istemediği bir Dünya merkezi olarak algılanmaktaydı." Bu genel tablo hiç şüphesiz, III. Selim'i ve dönemi İstanbul'unu, özellikle siyasî ve askerî yönden merkeze oturtmuştur.

III. Selim ve o dönemin İstanbul'unu siyasî, sosyal, idarî, askerî, dinî, ilmî, sağlık, edebî, musikî, kültür, resim, şehirleşme, yenileşme yönleriyle ele alan bu kitapta; Prof. Dr. Kemal Beydilli'nin takdim yazısı, Dr. Coşkun Yılmaz'ın "Resim, Gravür, Fotoğraf ve İmlaya Dair Notlar", Prof. Dr. Kemal Beydilli'nin "Kendi Kaleminden III. Selim", Prof. Dr. İskender Pala'nın Selim-i Sâlis'e Dair", Doç. Dr. Erhan Afyoncu'nun "III. Selim Dönemi İç ve Dış Olayları", Dr. Fatih Yeşil'in "Nizâm-ı Cedîd", Yrd. Doç. Dr. Gözde Ramazanoğlu'nun "Nizâm-ı Cedîd Kenti: Selimiye", Prof. Dr. Nuran Yıldırım'ın "Tıpta Modernleşme ve III. Selim", Prof. Dr. Mehmet İpşirli'nin "Ulema ve III. Selim", Prof. Dr. Kemal Beydilli'nin III. Selim'in Bastırdığı Kitaplar ve Atlas-ı Kebîr", Mehmet Güntekin'in "Dâhi Bir Sanatkâr III. Selim", Beşir Ayvazoğlu'nun "Şeyh Galib ve III. Selim", Dr. Aysel Yıldız'ın "Kabakçı İsyanı ve III. Selim'in Katli", Dr. Coşkun Yılmaz ve Uğur Demir'in ortak çalışması "III. Selim ve İstanbul", Dr. Fatih Yeşil ve Ahmet Önal'ın ortak hazırladığı "Seçilmiş Kaynakça" yer almaktadır. Eserde ayrıca; "Vilâdet-i Hümayûn", "Tertîb-i Meclis-i Melâik-i Hadîm Berâ-yı Ta'lim-i Şehzade Sultan Selim", "Vilâdet-i Hazret-i Şehzâde-i Civân-Baht-ı Kerîm Sultân Selim" gibi başlıklar altında, makaleler arasına serpiştirilmiş derkenar yazılarına da yer verilmiştir. Bu derkenar yazıları esere ayrı bir renk katmaktadır.

Kitap içerik olarak her ne kadar yukarıdaki başlıklar altında toplansa da, genel olarak iki kısma ayrılmıştır. Birisi yukarıda bahsedilen dönemi anlatan bilimsel makaleler, diğeri ise III. Selim ve İstanbul'u anlatan görsel malzemelerdir. Kitabın neredeyse yarısını bu ikinci bölüm teşkil etmektedir. Nitekim Coşkun Yılmaz, kitabın öncelikli hedefinin III. Selim'i, faaliyetlerini, İstanbul'u ve İstanbul'daki yaşantıyı görsel olarak anlatmak ve ortaya koymak olduğunu; bunu yaparken de, öncelikle o dönemin görsel malzemelerine yer verdiklerini belirtmektedir. Eserde, İstanbul'u ve yaşantısını konu alan resim ve gravürler; şehir, yapılar, törenler ve gündelik hayat olmak üzere üç başlık altında tasnif edilmiştir. Bu özellikleriyle eser, bir anlamda dönemin görsel malzemesiyle III. Selim'i, dünyasını ve İstanbul'u görünür kılmaktadır. Yine burada, eserin görselliği noktasında kitabın editörüne bir kulak verelim ve sundukları malzemenin muhtevasını bir de ondan dinleyelim: Eserde: *"III. Selim'i, sabrına yoldaş kıldığı tespihi, başucu kitapları, zamanı gözetlediği saati, validesiyle dertleştiği, tamburunun tellerine dokunduğu, devlet meselelerini konuştuğu odaları, şiir yazdığı diviti, divanı, yazı çekmecesini, bastırdığı eserleri, paraları, fermanları, tuğraları, mühürleri, kılıçları, tüfekleri, tamburu, pabuçları, kürkleri, çeşmeleri, sebilleri, külliyeleleri, kışlaları, mektepleri, nişan taşları, törenleri, İstanbul'un eşsiz güzelliği, sokakları, törenleri, gündelik hayatı, eğlencesi, Boğaz'ın yerinde yeller esen tabii dokusu, şehrin kendine özgü kültür dokusu içerisinde sergilenmeye çalışıldı."*

Yılmaz, "Önsöz", s. 12; ayrıca bkz. *Türk Edebiyatı*, Sayı 438'deki mülakat.

"III. Selim / İki Asrın Dönemecinde İstanbul" adlı kitap, III. Selim dönemi ve İstanbul'u üzerine hazırlanmış, "Tek Bir Çatı" altında tanımına tam da uygun düşen, dönemin hem bilimsel makalelerle hem de görsel malzemelerle anlatıldığı ve tanıtıldığı biyografi türü bir çalışma özelliği taşımaktadır. Bu eserle, III. Selim dönemi ve İstanbul'u, âdeta günümüze taşınmış; bir başka ifadeyle okuyucu da o döneme götürülmüştür. Son dönem Osmanlı tarihi araştırmaları için bir referans ve el kitabı özelliği taşıyan bu eserin, araştırmacılara büyük katkı sağlayacağı kuşkusuzdur. Bundan sonraki beklentimiz, Coşkun Yılmaz'ın proje danışmanlığında ve editörlüğünde hazırlanmakta olan II. Mahmud ve II. Abdülhamid kitaplarının bir an evvel okuyucu ile tanışmasıdır.

III. Selim /İki Asrın Dönemecinde İstanbul (III. Selim: İstanbul at a Turning Point Between Two Centuries), Editör: Coşkun Yılmaz, İstanbul 2010 Ajansı Yayınları, İstanbul 2010, 520 s., renkli ve s/b resimli, 34x25 cm., Türkçe ve İngilizce.